

Sloní čtvrtletník Save-Elephants, 2023/I – leden-březen

Terén: Přehled aktivit, výstupů a hlavních poznatků:

V Kongu zejména na aktivitách kolem rezervace Tsoulou se podílel dobrovolník a biolog Jan Šural. Dorazil do Konga již podruhé a jeho hlavní agendou byl rozvoj monitoringu pomocí fotopastí, zaškolení místních terénních asistentů a především práce ve vsi Leboulou a zahájení testovacího provozu protisloních bariér na bázi pasty z pálivých chilli papriček. Janova přítomnost byla klíčová pro správné nastavení postupů, u nichž jsme se nechali inspirovat metodikou od keňské struktury Save the Elephants.

Bariéra z elektrického ohradníku v Leboulou a dobrovolník Jan Šural

Do rezervace Tsoulou, o jejíž dlouhodobou ochranu a správu v posledních měsících usilujeme, jsme se vydali též na oficiální misi se zástupci konžského Ministerstva lesnické ekonomie (dále MEF), které má agendu ochrany přírody pod patronátem. Více než týdenní mise ve dvou vozech s náměstkou z Brazzaville i s místními zástupci (krajský šéf odboru pro ochranu fauny i konzervátor rezervace samotné, Patrik Mikounou), s námi poprvé strávili čas v terénu průzkumy a především rozhovory s místními lidmi z komunit podél periferie Tsoulou. Účelem mise bylo bližší poznání současného stavu přírody a lidských aktivit v rezervaci a jejím okolí, aby mohly obě strany (tj. Save-Elephants i MEF) lépe zhodnotit svou roli v budoucí spolupráci a byly si vědomy všech příležitostí i úskalí.

Účastníci terénní mise Save-Elephants a MEF na břehu Modré řeky v Tsoulou

Během terénních průzkumů jsme mimo jiné poprvé odhalili nepřímé důkazy o recentním výskytu vodušek jelenovitých (*Kobus ellipsyprymnus defassa*) v rezervaci a na její periferii. Vodušky se jinde v Kongu nevyskytují a právě oblast Tsoulou je jedinou oblastí jejich dřívějšího endemického výskytu. Kromě svědectví pytláků jsme se dostali i ke třem párům poměrně čerstvých rohů těchto stádově žijících antilop a to jak v Leboulou tak i v Makabana. Zaznamenali jsme též intenzivní lov trpasličí pralesní formy buvolů, kteří jsou zde též vyhledávání na maso jako bushmeat a zdokumentovali jsme několik pozůstatků rohů. Některé z lovců se nám podařilo legitimovat a informace jsme předali právě státní správě pro další řešení (buvoli nespádají do nejpřísněji chráněné a nedotknutelné kategorie druhů jako např. sloni, luskouni nebo lidoopi).

Pozůstatky dvou vzácných upytlačených vodušek jelenovitých v Leboulou

Podařilo se nám odhalit a snad i zmařit další snahu o upytlačení hrochů v rezervaci Tsoulou. Na jižním břehu Modré řeky jsme na hroší pěšině vedoucí z vody s konzervátorem odhalili a za přítomnosti dvou místních mužů odstranili obrovské oko z ocelového lana nastražené na hrocha. Dosud víme pouze o dvou posledních jedincích hrochů v této oblasti a tím pádem by bylo každé pytláctví pro zdejší skupinu likvidační. Nemáme bohužel důkazy o původci a pachateli, ale v místní komunitě jsme důrazně rozšířili informace o riziku, které celé komunitě hrozí v případě, že se hroch nebo jiný chráněný druh v rezervaci upytlačí. Přístupové stezky hrochů do vody budeme kromě toho periodicky kontrolovat proti umístění dalších pastí.

Konzervátor rezervace Tsoulou s nalezeným okem na hrocha

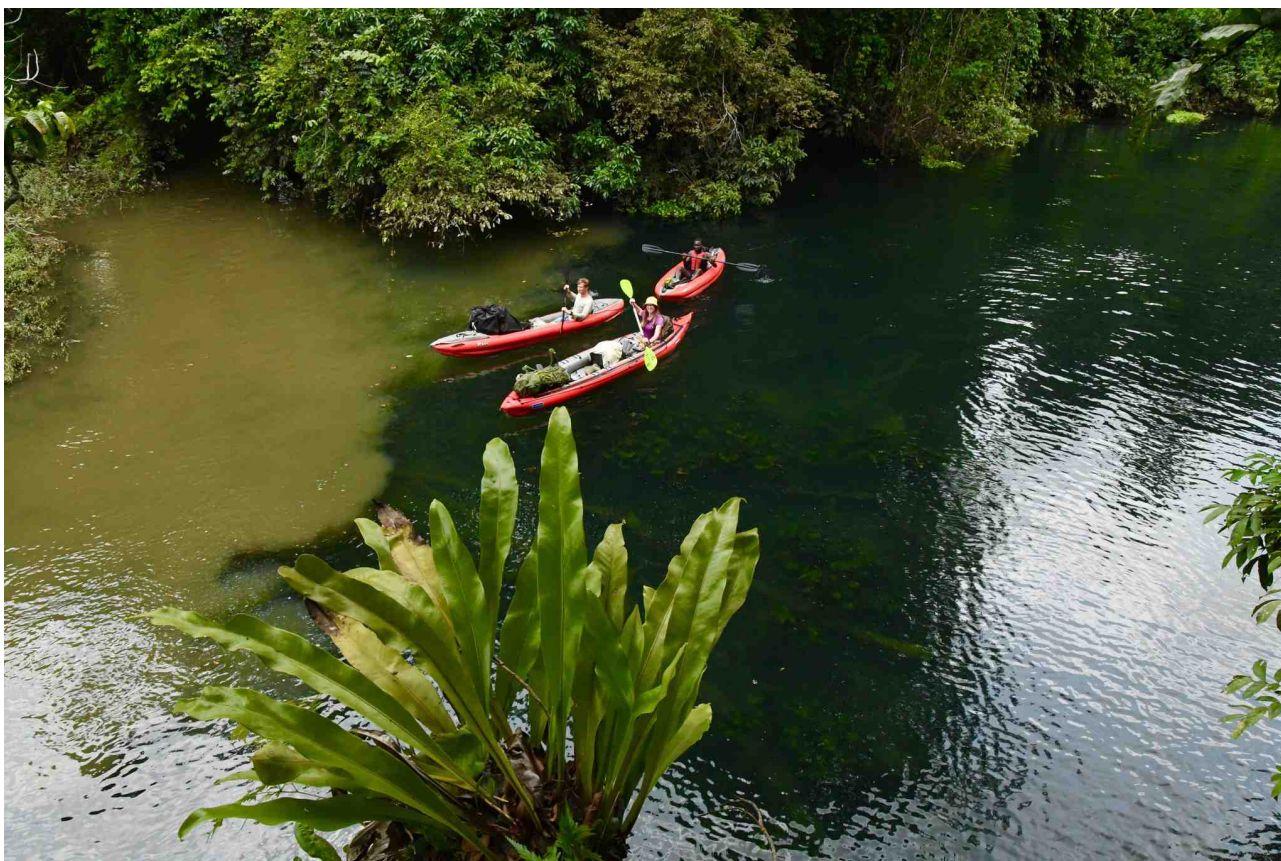
V Leboulou severně od Tsoulou jsme s místními farmáři řešili další postup s údržbou protisloní bariéry ze solárně napájeného elektrického ohradníku, kterou jsme zde společnými silami a za finanční podpory hlavního partnera Elephant Crisis Fund postavili před několika měsíci. Kromě jiného jsme též místním zemědělcům nabídli a poskytli osevní materiál jim dosud neznámých druhů plodin, jako byly stromy moringa a sezam.

Pohled na oplocenou část půdy rolníků v Leboulou pomocí elektrické protisloní bariéry

V prostoru na západ od obce Leboulou jsme našli a chtělo by se říct objevili další krasovou, křišťálově čistou vyvěračku. Řeka, které místní říkají D'Jatza je asi 1,5 km dlouhý a pramení z podloží uprostřed lesního bloku nedaleko reky Ngokango, do které se coby levostranný přítok vlévá. Podvodní život řeky je úchvatný a jejích březích jsme zaznamenali přítomnost slonů pralesních i šimpanzů. Setkali jsme se s místním rybářem a sadařem (Mr Azaf), který jako jediná osoba na břehu řeky D'Jatza periodicky žije a vysvětlili mu nutnost ochrany tamních ohrožených druhů. Objevení tohoto unikátního vodního toku (kterému přezdíváme „Druhá Modrá řeka“) může být v budoucnu dalším argumentem pro kýžené a plánování rozšíření plochy rezervace Tsoulou tímto severním směrem. O existenci takto krásné a zajímavé řeky neměla tušení valná většina lidí z obou nejbližších vesnic, včetně starosty obce Leboulou.

Dobrovolníci na člunech na soutoku křišťálové řeky D'Jatza a zakalené Ngokango

V rámci rozvoje a podpory místních komunit lidí žijících na hranicích divočiny a chráněných území jsme na dvou místech Konga přivítali také novou posilu, zdravotnici z Lékařské fakulty Ostravské univerzity Petru Macounovou, specialistku na veřejné zdraví a epidemiologii. Cílem její mise bylo lépe poznat zdravotní stav vybraných komunit a úroveň lékařské péče, které se jim dostává. Dlouhodobým plánem je poté budoucí větší podpora zdravotnictví ve zvoleném regionu a trvalejší spolupráce například na bázi meziuniverzitní kooperace. S Petrou jsme nejprve působili ve vesnicích a zdravotních střediscích na jihu Konga na periferii Tsoulou. Jednalo se vždy o vnější kontroly a neinvazivní metody detekce chorob a případných dalších neduhů. Vyšetřeno zde bylo přes 100 osob.

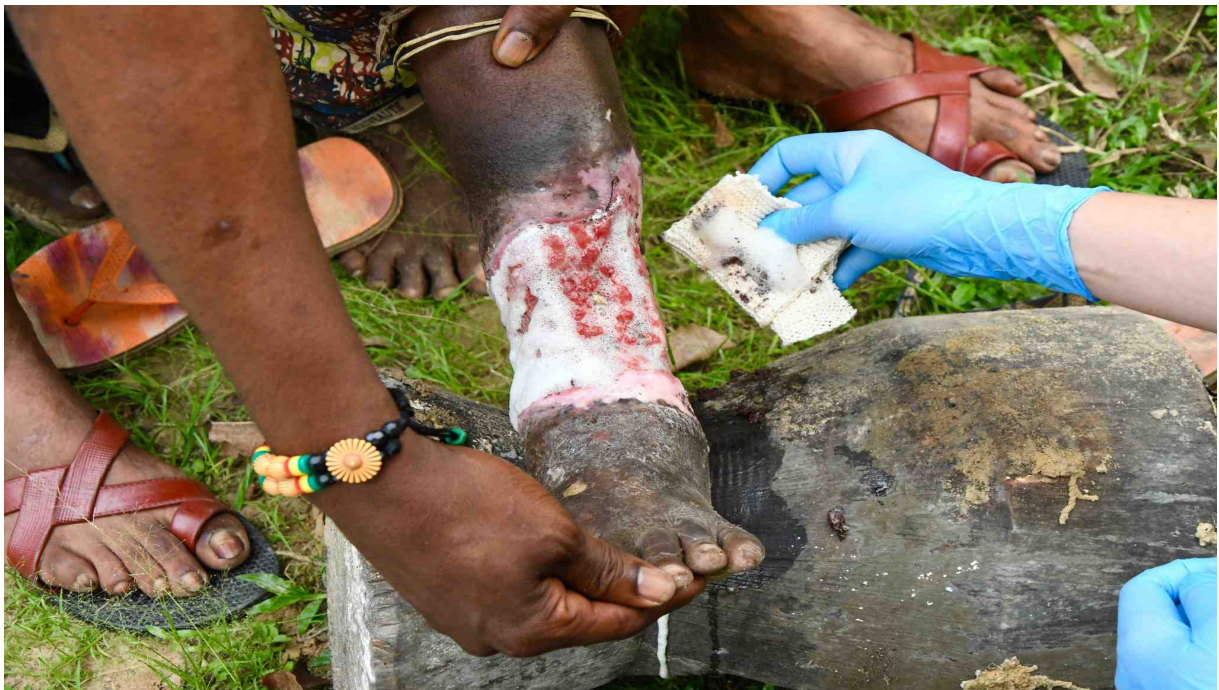

Zdravotnice Petra Macounová z Ostravské univerzity při terénním vyšetřování pacientky

Obdobnou agendu jsme poté měli na severu Konga v oblasti Messok-Dja, kde se dlouhodobě angažujeme ve spolupráci mezi WWF Congo, Českou zemědělskou univerzitou v Praze a ZOO Ústí nad Labem na poli monitoringu a výzkumu velkých savců.

Zde jsme ve městě Sembé a zejména v zapadlé obci Zouaba pomáhali místním zdravotníkům vyšetřovat další stovku osob a mimo jiné jsme přesvědčili jednu chronicky trpící Baka domorodkyni k léčbě dlouhé roky zanícené tkáně na noze (tzv. Buluri ulcer) a iniciovali jsme její transport a léčbu v kvalitní klinice.

Ošetřování objevené dlouhodobě zanícené nohy i jedné z domorodých Baka žen

Koordinátor Arthur Sniegon se na severu země nejprve vydal sejmout téměř do roční snímání čtveřici fotopastí v oblasti Mambili na hranicích NP Odzala-Kokoua. Tyto fotopasti zde zanechali dobrovolníci Save-Elephants za účelem evaluace využívání opuštěných dřevařských cest pytláky i divokými druhy savců. Přes technické problémy a nekompletně uspokojivé výsledky se neukázalo, že by tuto oblast pytláci nikterak hojně využívali dále než jen několik km od hlavní silnice. Oblast bychom nicméně rádi nadále s místními lidmi monitorovali i za účelem výzkumu a potlačení invazně se šířící popínavé rostliny kudzu (*Pueraria lobata*), která zde byla cíleně vysazena jako protierozní a protipleveňový porost při tehdejších snahách malajské společnosti Atama o založení velkorozměrné a pro přírodu destruktivní plantáže palmy olejné.

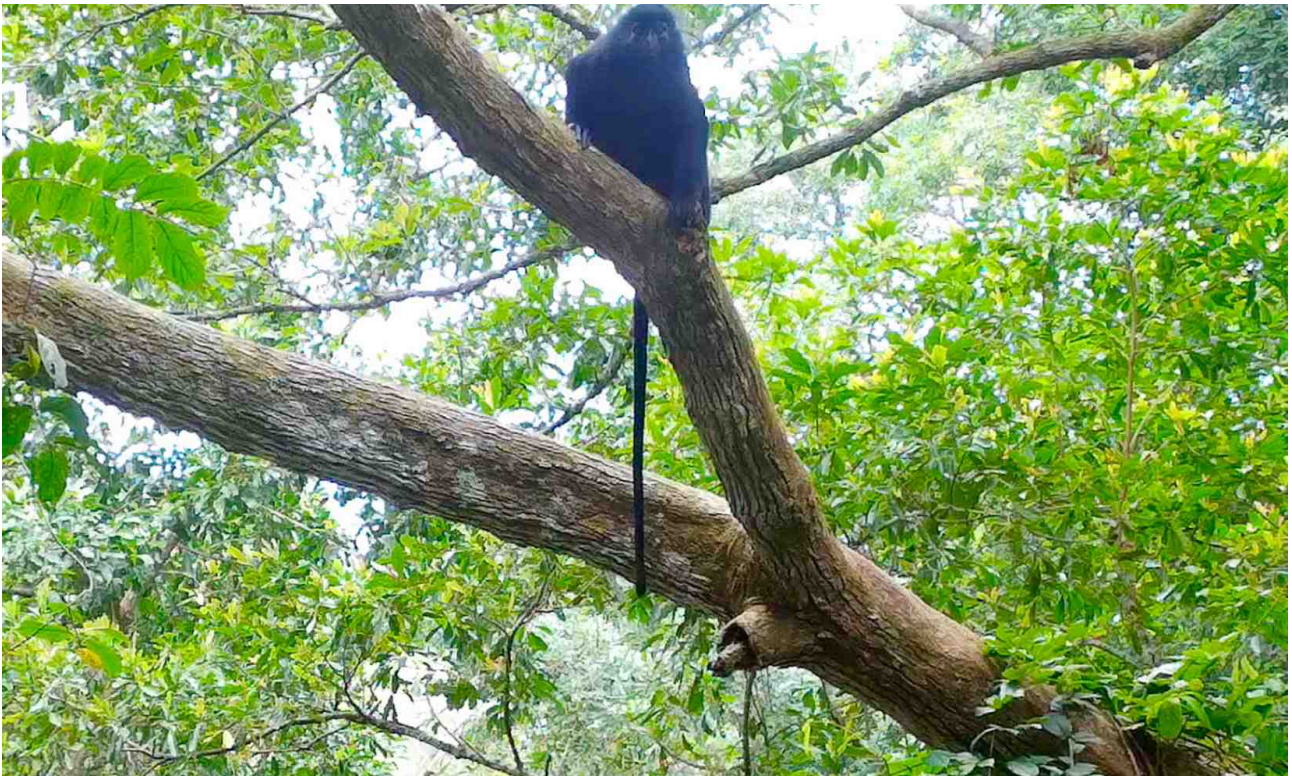

Pohled na opuštěnou plantáž palmy olejné v Atama a neprostupný porost invazní kudzu

Proběhla též společná mise ekoguardů vedených WWF a koordinátora Arthura v oblasti Messok-Dja, přímo u kamerunské hranice, s cílem vytvářet protipytláckou přítomnost a vyměnit/nastražit téměř 50 fotopastí, které zde v česko-konzském týmu již výše nastíněné spolupráce využíváme. Pozitivní bylo zjištění, že se tentokrát přístroje neztratily, že nedošlo k jejich zničení a odcizení pytláky, jak tomu už několikrát dříve bylo. Recentní stopy pytlácké aktivity jsme zde tentokrát ani nenašli. Přesto je oblast z hlediska ochrany velmi křehká, mimo jiné pro její přeshraniční charakter a těžce dostupný terén znesnadňující pravidelnou ochranu.

Mise zaznamenala i několik zajímavostí, jako jsou další snímky fauny u ložské mršiny slonice (přirozená smrt v důsledku zavalení padajícím stromem) nebo stopy po velmi rozměrném krokodýlovi západoafrickém přímo u tábora na řece Ngoko. Největším individuálním úspěchem bylo též nastražení fotopastí do koruny vybraného stromu, kde jsme posléze detekovali v průběhu několika měsíců opakovanou přítomnost celkem 8 druhů denních primátů včetně západních nížinných goril a zejména černé guerézy (*Colobus satanas*), což je vzácný druh opice, který zde v Kongu nebyl podle našich informací dosud nikdy průkazně zaznamenán.

Záznam z fotopasti dokládající přítomnost vzácné černé guerézy v oblasti Messok-Dja

Předali jsme další kus polní elektroniky (notebook) našemu terénnímu asistentovi v jižním Kongu a zaškolili jej, jak jej využívat pro třídění dat, reporting a komunikaci.

Náš terénní asistent při práci s identifikací druhů ze záznamů z fotopastí na novém notebooku

Na poli odhalování a dokumentace černého trhu s volně žijícími druhy živočichů jsme tentokrát zaznamenali uloveného nočního primáta poto (v obci Zouaba), který je kromě masa ke konzumaci využíván též k tradiční medicíně, kde jsou jeho rukám a nohám se silnými prsty přisuzovány zázračné schopnosti posílit zdraví a vitalitu malých dětí. Zaznamenali jsme též ilegální držení mláďete antilopy sitatunga (v Oyo – mimo oblast naší působnosti) a na jihu na periferii Tsoulou jsme našli a zabavili zadržovaného kočkodana zeleného, dikobraza osináka afrického a kraju písmenkovou.

Domorodý muž ukazující nám odseknuté tlapky nočního primáta poto pro účely „léčitelství“

V Čadu naši dlouholetí spolupracovníci z místní neziskové organizace A.L.C.P., které podporujeme finančně i materiálně, podnikají první kroky k rozvoji další ochranné bariéry proti hrochům ničícím pole, tentokrát v obci Diba na břehu řeky Logone. Materiál je již na místě a bylo postupně elektrickým ohradníkem oploceno 30 ha vybrané zemědělské plochy místních maloročníků.

Pohled na část stáda hrochů v řece Logone v Čadu, kde se ochranářsky angažujeme

V jiných odlehlých lokalitách s výskytem slonů savanových podél nestabilní hranice se Středoafričskou republikou se totiž terénní agenti vydali zkontrolovat stav všech našich dříve instalovaných bariér (10 lokalit) ze včelích úlů proti slonům ničícím pole. Až na výjimky a částečné nedostatky u tří komunit bylo zjištěno, že jako celek fungují včelí bariéry dobře a že místní rolníci je umí sami udržovat a též z nich získávat cenný med. Pro mnohé z nich je právě i druhotný prodej medu jedním z mála zdrojů slušného výdělku, který jim umožní posílat děti do školy nebo zaplatit nutné zdravotní výdaje. V rozvoji projektů se včelími úly bychom rádi pokračovali i následujících měsících, ale bude nutné zde pečlivě sledovat bezpečnostní situaci, která mnohdy není příznivá.

Jeden ze včelích úlů v rámci protisloní bariéry během kontroly našimi kolegy v čadské bushi

Chudoba a nepoučenost zdejších lidí vede i k dalšímu problému a tím je ilegální pytláctví menších druhů zvířat kvůli získávání masa coby bushmeatu pro vlastní obživu anebo častěji na prodej. Využívány jsou všechny rozličné metody lovu, avšak jedna obzvláště nebezpečná je ta, kterou jsme zde letos objevili a poprvé alespoň částečně zdokumentovali. Jedná se o záměrné trávení návnad na ryby nebo rovnou celého objemu napajedel pro divoká zvířata s využitím silně nebezpečného zemědělského jedu Karbofuran (Furadan). V období sucha, které nyní v Čadu panuje, svědčí těmto destruktivním metodám, protože napajedel ubývá a savci i ptáci se zde koncentrují. Uhynulé ryby i suchozemské obratlovce poté traviči sbírají a prodávají na trhu nic netušícím zákazníkům. Je přitom známo, že karborufan zůstává nadále toxický i po opětovném pozření uhynulého tvora a samozřejmě zde hrozí i riziko pro domácí zvířata a případně i lidi samotné, kteří by se z otráveného napajedla napili. Budeme usilovat o lepší dokumentaci této praxe a o zatčení a potrestání pachatelů.

Zákulisí a česká fronta:

9. březen – Koordinátor Arthur Sniegon přednášel na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v předmětu o praktické ochraně biodiverzity;

11. březen – Arthur dále opět na PřF UK prezentoval problematiku africké ochrany přírody na každoroční Fluorescenční noci zejména pro mladé vědkyně a vědce z řad středoškolských a vysokoškolských studentů;

21. březen – v rámci festivalu Jeden svět došlo v Ostravě k promítání cizokrajného filmu Sloní matka, hovořící o problematice slonů v zajetí v JV Asii. Arthur se akce účastnil coby zvaný diskutér s diváky po projekci;

22. březen – účast Arthura v popularizačně vědecké pořadu Laboratoř uváděnou Martinou Maškovou a ve společnosti ekologa Ondřeje Sedláčka a herečky Veroniky Čermákové Mackové;

23. březen – Arthurova beseda pro širokou veřejnost v beskydské Bystřici nad Olší.